

ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Авторы выделяют главные принципы, на которых базируется управление учебно-творческой деятельностью, делают выводы о большом значении механизма самоконтроля в этом процессе. Далее авторы представляют технологию управления учебно-воспитательной деятельности как совокупность этапов и соответствующих им способов деятельности, показывают значимость использования рейтинговой системы во внешкольных учреждениях.

The authors point out the main principles of management of pupils' activities, came to the conclusion about a great meaning of mechanism of self-governing in this process. The authors present the technology of management of pupils' studies and creative activities as the totality of stages and ways of activities corresponding to them, give examples of using rating system in the out-of-school institutions.

Однією з причин кризового стану сучасної вітчизняної системи освіти є проблема існуючої сьогодні різниці між метою освіти ("Формування всебічно розвинутої творчої особистості") та кінцевим результатом навчально-виховного процесу. Розв'язати цю проблему можливо шляхом перебудови стратегії і тактики управління навчальним процесом. Слід привернути увагу до формування творчого компонента навчально-виховної діяльності. Цікавий крок у цьому напрямку робить позашкільний заклад, головною метою якого є забезпечення умов творчої самореалізації особистості. Але аналіз сучасного стану, який склався у системі позашкільної освіти, показує, що вона не має належним чином відпрацьованих технологій організації продуктивних форм діяльності для створення достатньої мотивації навчання та виховання. Серйозною проблемою позашкільної освіти є також відсутність чи недостатність контролю (самоконтролю)

діяльності учнів. Таким чином, можливо зробити висновок, що існує необхідність розробки технології управління навчально-творчою діяльністю учнів у позашкільному закладі.

На яких же принципах повинно базуватись управління навчально-творчою діяльністю? Існує чотири взаємопов'язані групи принципів. Перша група спрямована на учня; друга – на педагога (як на два компоненти педагогічної системи). Перша група складається з принципів природовідповідності, гуманізації та єдності індивідуальних і колективних основ навчання та виховання; друга – з принципів науковості, системно-комплексності, демократичності. Принципи другої третьої та четвертої груп є необхідними умовами реалізації принципів першої групи (1, с. 20). При використанні викладених вище принципів можливо організувати діяльність учнів як навчально-творчу. На думку Андреєва В.І., ознаками навчально-творчої діяльності є: з'явлення у неї наслідків психічних новоутворень: знань, умінь, творчих здібностей особистості, породження нового знання про цілі, зміст, засоби діяльності. Навчально-творча діяльність – один з видів навчальної діяльності, спрямований на вирішення навчально-творчих задач, який здійснюється в умовах використання педагогічних засобів посереднього чи перспективного управління, орієнтованих на максимальне використання самоврядування особистості, результат якої є новим, суб'єктивно значним та прогресивним для розвитку особистості та особливо її творчих здібностей.

З викладеного вище можливо зробити висновок, що велике значення у процесі управління творчою діяльністю належить механізмам самоврядування. Але у педагогіці творчості можливо та більш прогресивно здійснювати бінарний підхід, розробляти та використовувати паралельно методи виховання та самовиховання, тому що вони хоча і взаємопов'язані, але є різними видами діяльності, кожний з яких має свої цілі, суб'єкти діяльності, засоби та методи. Бінарний підхід враховує внутрішні психологічні ресурси особистості, які допомагають їй самостійно формувати, оцінювати, коригувати свою діяльність. Паралельно враховується формуючий вплив оточення, у якому розвивається особистість, вплив педагога на учня. Аналізуючи існуючі у сучасній педагогічній практиці підходи до управління навчально-творчою діяльністю, можливо знайти багато проблемних підходів до об'єднання методів виховання та самовиховання, навчання та самонавчання. Цікавим є досвід

використання у навчально-творчому процесі позашкільного закладу сукупності колективних засобів навчання та виховання. Тривалі дослідження за педагогічним процесом Центру позашкільної освіти Жовтневого району м. Харкова (ЦПО) показали, що саме при раціональному користуванні колективними формами навчання та виховання учнів зростає пізнавальний інтерес, забезпечується більш стійка уважність, а сам процес пізнавальної діяльності та його результати набувають для учнів більш яскравого творчо-емоційного забарвлення. Згідно з думкою М.Ю.Виноградової та І.В. Первіна, діяльність учнів є колективною, якщо мета діяльності усвідомлюється як спільна, вимагаюча поєднання зусиль усього колективу; організація діяльності передбачає певний поділ праці; у процесі діяльності між членами спілки утворюються відносини взаємної відповідальності; контроль за ходом та результатами діяльності частково здійснюється самими членами колективу (2, с. 10). Таким чином, учень відчуває причетність до педагогічного процесу на кожному з рівнів, від цілеполягання до контролю за результатами діяльності. Виявилось, що паралельно з колективними засобами навчання необхідно використання діяльності учня, спрямованої на індивідуальне сприйняття та засвоєння інформації, на розвиток самоврядування на рівні особистості. Це навчання за індивідуальним планом з використанням робочих зошитів, демонстраційного матеріалу, графів, алгоритмів, самоконтролю та інше.

Доцільно розглянути технологію навчально-творчої діяльності як сукупність етапів і відповідних ним засобів діяльності. Алгоритмічний підхід дав можливість обґрунтувати послідовність етапів навчальної діяльності учнів та сукупність видів управління на кожному етапі:

1) з'ясування необхідності засвоєння матеріалу з боку засвоєння знань та досвіду діяльності, творчої діяльності також;

2) з'ясування можливості засвоєння матеріалу з боку тих знань, вмінь, навичок, які були засвоєні раніше;

3) з'ясування технології засвоєння: послідовності питань розділу; рівня засвоєння; методів та форм занять, які можуть бути використані; результатів;

4) формулювання проблеми (постановка задач);

5) оволодіння базовим блоком та інформаційними блоками різних рівнів;

б) контроль та корегування результатів засвоєння, які були одержані (1, с. 21).

Реалізація навчально-творчої діяльності учнів потребує відповідного підбору засобів управління на кожному етапі. На першому, другому та третьому - головним є безпосереднє управління. Але якщо мова іде про управління навчально-творчою діяльністю, вже на начальному етапі воно повинно розглядатися як поступовий рух до співуправління та самоврядування учня. Починаючись вже на перших двох етапах, цей процес активно розгортається на третьому етапі – з'ясування технології засвоєння, коли учню надається можливість часткового вибору методів та форм проведення занять та прогнозування результатів. Такої можливості надає у позашкільному закладі поєднання колективних та індивідуальних засобів навчання та виховання (групова робота, формування тимчасових груп та інше, а також робота за індивідуальним планом з використанням алгоритмів самоконтролю). На четвертому та п'ятому етапах необхідну допомогу у русі до самоврядування учня також надаються як колективні засоби навчання та виховання, так і індивідуальна праця за допомогою робочих зошитів, графів активного демонстраційного матеріалу та ін.

На кожному етапі протягом часу відбувається поступовий рух від посереднього управління до співуправління та самоврядування. Розглянемо здійснення цього руху на шостому етапі навчальної діяльності - етапі контролю та корегування результатів засвоєння. Очевидно, що наявність контролю у системі позашкільної освіти дозволяє учню якнайкраще усвідомити цілі і задачі навчання, виявити протиріччя між ними та результатами діяльності і відшукати причини цих протиріч; усвідомити місце здобутих знань у загальній системі знань; упорядкувати комунікативний взаємозв'язок між учителем, учнем та групою. Саме перехід від контролю як засобу впливу до самоконтролю учня є головним процесом в системі позашкільної освіти. К.Г.Делікатний визначає одну з важливіших дидактичних закономірностей - єдність навчання і контролю знань, де рівень, методи та результати контролю відповідають рівню, змісту та методам навчання (3, с. 5). Таким чином, поступовий рух від контролю до самоконтролю у системі позашкільної освіти відображається у русі від управління з боку педагога до самоврядування. Розглянемо, як часткове передавання функції контролю учня здійснюється на практиці у

конкретних формах організації колективної пізнавальної діяльності та індивідуальних формах контролю.

Групова робота є традиційною для шкіл та позашкільних закладів, але її можливості використовуються далеко не повністю. У ЦПО Жовтневого району, як першу сходинку до самоконтролю учнів використовують консультантське опитування: консультанти (учні, які вивчили розділ чи тему раніше) готують групи до опитування, потім складають комісію, що здійснює опитування та оцінювання відповіді. Педагог слідкує за кожною відповіддю, коментуючи і доповнюючи її.

Формування тимчасових груп – це слідуючий крок до самоконтролю учнів. Консультанти не тільки готують групи до опитування, але й само-стійно здійснюють його в групах, користуючись спеціально розробленою пам'яткою консультанта.

Парна робота - це організаційна форма, яка саме здобула найбільшого користування при взаємній перевірці та контролі самостійно виконаного завдання; саме тут доцільно користування алгоритмами самоконтролю.

Суспільний огляд знань використовується як демократична форма контролю. У ЦПО Жовтневого району кожний тематичний період чи розділ програми закінчується яскравим оглядом здобутих знань та вмінь (вікторини, конкурси, олімпіади, концерти).

В останній час особливу увагу привертають системи навчання, що передбачають комплексну оцінку знань учня у вигляді його рейтингу. Вони використовуються у ВУЗі та школі, але не менш доцільна рейтингова система для позашкільних закладів, оскільки головний принцип навчання у цій системі – регулярність та інтенсивність (4, с. 1). Це саме ті показники ефективності педагогічного процесу, яких не вистачає позашкільним закладам. У ЦПО Жовтневого району рейтингова система тільки почала запроваджуватися. Але вже можливо зробити висновок, що вона відповідає усім принципам педагогіки співробітництва, оскільки дає змогу залучити учнів до самостійного та відповідального вивчення предмета; навчити письмово формулювати проблему у вигляді системи; викладати її стисло по суті не собі, а слухачам; встановити нові відносини з учнями.

Серед індивідуальних форм контролю в навчально-творчому процесі позашкільного закладу доцільно користуватися алгоритмами самоконтролю та контролюючими аркушами. Технологія управління навчально-творчою діяльністю у позашкільному закладі знаходиться у стадії розробки. Зараз багато

уваги приділяється питанням контролю та коригування навчально-творчою діяльністю - одному з найбільш слабких місць системи позашкільної освіти. Технологія проходить відпрацювання у ЦПО Жовтневого району, де вже здобуті позитивні результати.

Література

1. Дмитренко Т.А. Средства управления учебно-творческой деятельностью учащихся // Материалы международной научно-методической конференции "Непрерывность развития профессионально творческих способностей у учащихся и студентов в системе образования" / Под ред. Овчарова В.В., Киев-Мелитополь, 1997.
2. Виноградова М.Д., Первин И.Б. Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников. - М., "Просвещение", 1977.
3. Деликатный К.Г. Приемственность в системе "Школа-ВУЗ", сер. 7 "Педагогическая" / "Знание", УССР, № 9 /, 1996.
4. Использование рейтинговой интенсивной технологии модульного обучения /РИТМ/ для оценки и контроля знаний. Сост. Нагаев В.М. , ХГУ, Харьков, 1996.